

BARBARA

(1930-1997)

Zingen was haar passie, het publiek haar grote liefde

(Foto: Claude Delorme)

Na Piaf is Barbara ongetwijfeld de meest mysterieuze en fascinerende dame van het Frans chanson. De overgave waarmee ze op scène zong, net als Piaf soms tot uitputting toe, is niet geëvenaard. Haar chansons die meestal over haar eigen leven gaan, spreken diep menselijke emoties aan. Tien jaar na haar dood werd de platen- en boekenmarkt overstelpt. Uitgeverij Harmonia Mundi bracht een document-cd uit met de amateur bandopname die een vriend van haar maakte in 1954. Zij wilde voor haar optreden in L'Atelier te Brussel haar eigen stem en vertolking horen. De geluidsband werd nu gezuiverd en uitgebracht.

Dezelfde uitgever stelde ook een viervoudige cd-box samen die eveneens vooral een documentaire waarde heeft. Hij bevat onuitgegeven opnames, radio-opnames met stukjes interview, een door de radio uitgezonden concert uit 1973. De box vindt makkelijk zijn weg naar het luisterpubliek, ook al zijn sommige liederen tot vijf keer toe te horen. Ondanks de vele reeds uitgegeven boeken over Barbara werden er naar aanleiding van die sterfverjaardag nog eens een tiental boeken aan haar gewijd. Ons verhaal over Barbara steunt vooral op de door haarzelf geschreven 'onvoltooide mémoires' die kort na haar dood verschenen. Ze begon er aan te schrijven in de lente van 1997. Ze stierf in de volgende herfst vrij onverwacht.

Tekst: **Dries Delrue** Foto's: **Universal Music**

Moelijke kinderjaren

Monique Serf werd geboren als tweede kind in een Frans gezin. De vader was Elzasser en de moeder kwam uit Moldavië. Acht jaar later werd er nog een zusje geboren en in de oorlog nog een broertje. Als meisje dat niet graag naar school ging moest zij vaak horen hoe verstandig haar oudere broer wel was. Vader vernederde haar. Later misbruikte hij zijn dochter ook. Het gezin verhuisde vaak. Eerst door armoede, tijdens de oorlog om als Joods gezin een deportatie te vermijden. Nooit heeft ze de davidster hoeven te dragen, maar burens verklikten soms. Vandaar. Als kind droomde zij van piano spelen. De tafelrand was haar imaginair toetsenbord. Door een gezwel werd haar rechterhand tot zeven keer geopereerd, waardoor piano spelen wellicht onmogelijk zou zijn. Zingen was een alternatief. Als jong meisje van zestien volgde zij zangles waardoor haar mezzo-sopraanstem een groter bereik kreeg. Zij wilde ten allen prijze zangeres worden, niet in de opera of met klassieke liederen, maar in de music-hall. Nadat haar zanglerares haar had meegenomen naar een concert van Edith Piaf wist zij dat ze dat soort chansons wilde zingen. Haar hardnekkigheid zorgde ervoor dat zij, ondanks de pijn aan haar rechterhand en een vaak

verkeerd ingedrukte toets, toch echt piano leerde spelen. Vader had er in toegestemd een buffetpiano te huren. De piano werd levenslang haar begeleidingsinstrument.

Moelijke start als 'vertolkster'

Nadat vader het ouderlijk huis verliet en niets meer van zich liet horen werd de pianohuur onbetaalbaar. De jonge Monique, ze was nog geen twintig, verliet het huis en trok naar Brussel. Ze had het adres van een neef die een balalaïkaorkest dirigeerde. Het werd een armoedige lijdensweg. Een jonge, eveneens zwervende, vrouw nam haar mee naar Charleroi, waar vrienden een cabaret geopend hadden. Zij zong er voor het eerst voor een publiek. Als artiestennaam koos zij de voor naam van haar grootmoeder Barbara Brodsky. Haar repertoire bestond uit liederen van Piaf, Ferré, Gréco. Ook chansons uit het begin van de eeuw. Zij zou gedurende een twaalfal jaar dat soort chansons blijven vertolken alvorens een opmerkelijk eigen chansonrepertoire bijeen te schrijven. De eigenaar van een literaire kelder in Brussel liet haar ook daar zingen. Er werd vaak heen en weer gelift tussen Brussel en Charleroi. Door geldgebrek zocht zij de wijk van de prostitutie op maar voor dat beroep, schreef ze, kon ze de moed niet opbrengen. Ze wilde terug naar Parijs. Een Monsieur Victor in een zwarte Chrysler gaf

haar een lift en bracht haar naar Parijs terug. Over die onverwachte ontmoeting en reis met een onbetrouwbaar uitzierende man zal zij dertig jaar later het lied *Mr. Victor* schrijven en zingen.

We zijn in 1951. Een kennis stuurt haar naar Pierre Prévert, de broer van de beroemde dichter, die net een cabaret opende. Ze vindt er werk. Niet als zangeres, want het programma is reeds gekend. Pierre engageert haar als afwasster. Om den brode aanvaardde ze dat. Vanuit het keukengat ziet zij er ondermeer Edith Piaf, Yves Montand, Mouloudji, Boris Vian aan het werk. Het was gedurende negen maand een goede leerschool. Maar op een dag wordt ze ziek en belandt ze in het hospitaal. Iemand uit Charleroi zoekt haar op en ze vertrekt opnieuw naar België. Claude Sluys, met wie ze enkele jaren gehuwd zal zijn, richtte een theaterje op waar ze aan de slag kan. Ook Jo Dekmine, de nog steeds actieve directeur van het huidige Théâtre 140 te Brussel, laat haar geregeld in zijn literair cabaret optreden. Dekmine brengt haar ook voor het eerst naar Göttingen waar ze tweemaal optreedt voor de Belgische strijdkrachten. In Brussel hoort ze voor het eerst Jacques Brel zingen die later een vriend voor het leven zou worden. Zij zal ondermeer, in 1971, Brels tegenspeelster zijn in zijn film *Franz*. Het fraaie inlegboekje bij de onlangs verschenen

cd à l' *Atelier* is een goede aanvulling op haar eigen mémoires over die periode. Een eerste 78-toerenplaat wordt ook in Brussel opgenomen. *Mon pote le gitan*, erg bekend van Mouloudji, en *L'Éillet blanc* zijn de twee chansons op deze plaat.

In 1955 keert ze met haar man naar Parijs terug, maar kort daarna verlaat ze hem. Relaties met mannen, afgezien van de professionele met haar latere medewerkers als begeleider, lichtman of techniek, zijn steeds een moeilijk punt gebleven voor Barbara. In 1956 wordt ze wel aanvaard om gedurende twee weken op te treden in L'Ecluse. Ze zal in dat klein smal theatertje aan de Seine-kade, dichtbij Place Saint-Michel, met zijn maximaal zeventig toeschouwers, echt het vak leren. In januari 1958 wordt ze er opnieuw geëngageerd voor een maand. Dit contract wordt maand na maand vernieuwd en dat tot in 1964. In L'Ecluse treedt ze op met stijgend succes, meestal zichzelf begeleidend aan de buffetpiano. Voor een concertpiano is op het kleine verhoog geen plaats. Haar optreden vangt aan om middernacht wat haar de bijnaam 'La chanteuse de minuit' geeft. Pathé-Marconi neemt een eerste langspeelplaat op met de liedjes van haar repertoire in L'Ecluse, maar ze verkoopt nauwelijks. In 1960 zingt zij bij CBS een 25-cm plaat vol met acht chansons van Brassens, wat haar een eerste Grand Prix du Disque oplevert. Een jaar later volgt een plaat met negen chansons van Brel. Pas dan begint zij enkele zelf geschreven chansons te zingen. Een van haar eerste chansons, Nantes, over de dood van haar vader, is van zo'n grote klasse dat haar publiek het tot het einde van haar carrière steeds opnieuw wil horen.

Erkenning en succes

Wanneer in 1964 bij Philips een eerste langspeelplaat verschijnt met uitsluitend door haar geschreven chansons is iedereen vol lof over deze merkwaardige chansonnière. Een grote auteur/componist/vertolkster is geboren. Georges Brassens laat haar het voorprogramma zingen bij zijn theatertournee in de grote music-hall Bobino. Voor Barbara is het haar eerste en tevens succesvolle ontmoeting met een groot publiek. Twee jaar later zingt ze als vedette in diezelfde Bobino. Zelf geeft zij in het voorprogramma een kans aan debutant Serge Reggiani. Voor het eerst laat ze zich ook begeleiden door andere muzikanten. Accordeonist Roland Romanelli zal tot 1985 haar begeleider blijven. Vanaf dan ontwikkelt Barbara ook een eigen stijl op de scène. Zij wil steeds een vleugelpiano waaraan ze plaats neemt met haar linkerzijde naar het publiek. Haar moeilijk spelende rechterhand blijft zo onzichtbaar. Voor steeds meer nummers verlaat ze die piano en gaat ze echt bewegen op scène. Altijd is ze gehuld in een zwart fluwelen pak. Wijde mouwen en broekspijpen doen haar soms op een vogel lijken wanneer ze met opengesperde armen over het toneel loopt. Met haar berekende stap lijkt ze wel een voortschrijdende reiger. Ze wordt steeds veel-eisender voor elk detail bij een theatertournee. Belichting, technische aspecten, plaats

op het podium, klank, over alles heeft ze haar idee en haar wil. Wat begon met een tournee per auto groeit uit tot verhuizingen met enkele vrachtwagens. Ontgoocheld over de erbarmelijke staat van veel piano's in theaters beslist ze op een dag haar eigen zwarte vleugelpiano mee te nemen. Ook haar eigen pianokruk op een precieze hoogte ingesteld. In de jaren tachtig speelt haar grote schommelstoel, alweer in het zwart, een belangrijke rol in de encensering van haar recitals. Van een bescheiden pianospelende zangeres wordt Barbara steeds meer een theatermens die een fantastische show neerzet.

De scène was haar leven geworden. Daar leefde ze pas echt. Haar publiek zag ze als een onmisbare minnaar. In 1967 zong ze voor dat publiek die fantastische liefdesverklaring *Ma plus belle histoire d'amour, c'est vous*. Dat chanson heeft ze bij elk récital, opnieuw gezongen. De ontgoocheling bij haar publiek was groot wanneer ze in 1969, het jaar waarin ze een wereldtournee had, gaande ondermeer over Canada, Rusland, Israël, aankondigde zich van de scène terug te trekken. Brel had het haar twee jaar eerder voorgedaan. In de daaropvolgende jaren kende zij een erg creatieve periode. Tussen 1970 en 1973 verschenen vijf langspeelplaten. De melodieën van haar liederen liet zij hiervoor bewerken door andere muzikanten, waaronder Willam Sheller, Jean-Claude Vannier, Jean Musy. Ze vroeg ook andere chansonauteurs om enkele teksten voor haar te schrijven.

Maar gelukkig koos ze in 1974 opnieuw voor de scène. Het werd het Théâtre des Variétés. In 1978 zong ze in de Olympia. In 1981 trad

ze weken lang op in de circustent in Pantin bij de Parijse ring. Dat werd een heel aparte ervaring. Voor de laatste avond in deze speciale 'zaal' schreef zij speciaal een nieuw nummer *Pantin*. Er werd een video, nu dvd van gemaakt. Veel nieuwe nummers schreef ze niet meer. Voor elke nieuwe tournee slechts enkele. Maar van elke tournee werd wel een lp of cd, meestal een dubbele, uitgebracht.

Haar trouwe publiek kreeg er maar niet genoeg van. Bij haar laatste tournees waren er tientallen fanatiekelingen die voor elke voorstelling van de tournee een ticket reserveerden. Weken vooraf was een hele tournee van meerdere weken in een Parijse zaal uitverkocht. Ook al klonk haar stem steeds zwakker en heser, haar optredens trokken een steeds groter publiek aan, bestaande uit meerdere generaties. Nadat zij haar laatste reeks in de Châtelet in Parijs, november-december 1993, moest onderbreken wegens uitputting, trok zij in het voorjaar 1994 nog naar Franse provinciesteden. Haar allerlaatste récital vond plaats in Tours op 26 maart 1994. Sinds 1973 had Barbara haar appartement in Parijs geruimd voor een landhuis met tuin in Précy-sur-Marne. Daar had ze een ruimte ingericht als werkkamer/studio. Ze werkte er in 1996 met meerdere auteurs en muzikanten, waaronder accordeonist Richard Galliano, aan een ultiem album. Het is een afscheidstuk geworden met chansons van ongelijke waarde. Maar toch een paar mooie uitschieters. Haar duidelijk verzwaakte stem maakt de ontroering bij chansons als *Le jour se lève encore* of *Le couloir* er niet minder om.

Ze stelde er ook zelf een 'Best of' samen onder

(Foto: Stan Wiezniak)